

**THE SIGNIFICANCE OF ORKHON INSCRIPTIONS IN TURKISH LANGUAGE TEACHING IN
TERMS OF VALUE TRANSFER I: TUNYUQUQ MONUMENT**
**ORHUN ABİDELERİNİN TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE DEĞER AKTARIMI AÇISINDAN ÖNEMİ I:
TONYUKUK ABİDESİ**

Mehmet Nuri KARDAŞ¹

İlayda İL²

ABSTRACT

Orkhon Inscriptions is one of the largest cultural heritages of the Turkish nation. These cultural assets are the property of being the memory of the nation they were born through. Indeed since these monuments transfer the values they contain to the future, they have a characteristic that is the masterpiece of the Turkish nation which plays a significant role. What a nation keeps alive is its values. In this sense, for the Turkish nation, it is important that these monuments is examined in terms of the transfer value and is used in educational activities. The aim of this study is to identify the values in Tunyuquq Monument which is the first of Orkhon Inscriptions and to determine the importance of these values in Turkish value transfer. In the study, the descriptive analysis, one of the qualitative research techniques, has been used. By the researcher, values form was prepared in consultation with experts and the value elements in Tunyuquq Monument were determined and then with the problem of the study, the following conclusions were reached:

In Tunyuquq Monument, about 179 value elements have been identified, directly or indirectly, including 25 different values of the Turkish nation. These values and their handling frequencies in the Monument are given as follows: Bravery - bravery value (f = 24), Leadership value (f = 21), Nation-family unity value (f = 15), Homeland - the nation benefit (f = 15), Taking responsibility value (f = 12), Freedom and independence value (f = 11), Diligence value (f = 9); Farsightedness value (f = 9), belief in God value (f = 9); Sacrifice value (f = 7), Integrity value (f = 5), Sensitivity-kindness value (f = 5), Respect value (f = 5), Solidarity value (f = 4), Loyalty value (f = 4), Tradition-customs value (f = 4), Wisdom value (f = 4), Peace value (f = 3), comply with laws-law of value (f = 3), Protect the language value (f = 3), Patriotism value (f = 2), Esteeming Elder's sayings value (f = 2), faithfulness value (f = 1), humbleness value (f = 1), taking into account of the public's views value (f = 1).

The values in Tunyuquq Monument and the values taken into account in social studies largely (MEB, 2005) highly are parallel (75%). Tunyuquq Monument is a rich work which should be used in training activities for teaching Turkish and value transfer.

Key Words: Language, psychoanalytic criticism, structuralism, semiology, intertextuality.

¹ Yrd. Doç. Dr. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, e-posta: mnkardas@yyu.edu.tr

² Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, e-posta: ilayda34d@gmail.com

ÖZET

Orhun Abideleri Türk milletinin en büyük kültür miraslarındandır. Bu kültür varlıkları, içinden doğdukları milletin hafızası olma özelliği taşımaktadırlar. Nitekim bu eserler, barındırdıkları değer unsurlarını geleceğe aktarmaları yönüyle, Türk milletinin önemli bir işlev gören şaheserleri olma hüviyeti taşımaktadırlar. Bir milleti ayakta tutan değerleridir. Bu anlamda Türk milleti için bu eserlerin değer aktarımı bakımından incelenmesi ve eğitim-öğretim etkinliklerinde kullanılması önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, Orhun Abideleri'nin ilki olan Tonyukuk Abidesi'nde işlenen değerleri tespit etmek ve bu değerlerin Türkçe değer aktarımı bakımından önemini ortaya koymaktır. Nitel analiz tekniklerinden "Betimsel Analiz" in kullanıldığı çalışmada, araştırmacı tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanan "Değerler Formu" ile Tonyukuk Abidesi'nde işlenen değer unsurları belirlenmiş ve araştırmanın problem durumuyla ilgili şu sonuçlara varılmıştır:

Tonyukuk Abidesi'nde, direkt veya dolaylı olarak Türk milletinin 25 farklı değerinden olmak üzere yaklaşık 179 değer unsuru belirlenmiştir. Bu değerlerin ve abidede işlenme sıklığı şu şekildedir: Yiğitlik-kahramanlık değeri (f=24), Liderlik değeri (f=21), Millet-aile birliği değeri (f=15), Vatan-millet menfaati (f=15), Sorumluluk alma değeri (f=12), Özgürlük-bağımsızlık değeri (f=11), Çalışkanlık değeri (f=9), İleri görüşlülük değeri (f=9), Tanrı inancı değeri (f=9), Fedakarlık değeri (f=7), Dürüstlük değeri (f=5), Duyarlılık-iyilik yapma değeri (f=5), Saygı değeri (f=5), Dayanışma değeri (f=4), Sadakat değeri (f=4), Gelenek-töre değeri (f=4), Bilgelik değeri (f=4), Barış değeri (f=3), Kanunlara-yasalara uyma değeri (f=3), Diline sahip çıkma değeri (f=3), Vatan sevgisi değeri (f=2), Büyüklerin sözüne itibar etme değeri (f=2), Vefakârlık değeri (f=1), Alçak gönüllülük değeri (f=1), Halkın görüşlerini dikkate alma değeri (f=1).

Tonyukuk Abidesi'nde geçen değerler ile sosyal bilgiler alanında dikkate alınan değerler (MEB, 2005) arasında büyük ölçüde (%75) paralellik vardır. Tonyukuk Abidesi, Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından eğitim etkinliklerinde kullanılması gereken zengin bir eserdir.

Anahtar Kelimeler: Orhun Abideleri, Tonyukuk Abidesi, Değer Eğitimi, Türkçe Öğretimi.

GİRİŞ

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan en önemli araç dildir. Duygular, düşünceler, yaşantılar, hayaller, birikimler vb. insanî hususiyetler dil sayesinde paylaşılarak geliştirilmekte ve ancak yine dil sayesinde bu birikimler gelecek kuşaklara aktarılabilir. Bu yönüyle dil; insanoğlunun, yaşayış biçimini, hüznlerini, sevinçlerini, inanışlarını vb. kişisel ve toplumsal değerlerini ilmek ilmek işlediği; kişiöğlunun varlığına mana kazandıran önemli bir iletişim-etkileşim aracı olarak değerlendirilebilir.

Bireylerin millet olmalarında önemli bir işlevi yerine getiren dilin günümüze değin birçok tanımı yapılmıştır. Korkmaz vd. (2012: 2) dilin dil bilimciler tarafından; “Bir toplumu oluşturan kişilerin düşünce ve duygularının o toplumda ses ve anlam bakımından geçerli ortak öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan çok yönlü ve gelişmiş bir sistem” olarak tanımlandığını ifade etmektedir. Hengirmen (2002: 30)’e göre dil; “Toplumdaki bireylerin duygu ve düşüncelerini birbirlerine anlatmasını sağlayan bir araçtır.” Özbay (2006: 2)’a göre dil; “Kültür ve medeniyetin gelişiminden insanların günlük hayatındaki problemlerinin çözümüne kadar her alanda önemli fonksiyonlara sahip bir iletişim aracıdır.” TDK (2005) da dili; “İnsanların düşündükleri ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma.” olarak açıklamaktadır.

Ergin’in dil tanımı, bu bildirişim aracına geniş bir perspektif sunması yönüyle ayrıca önemlidir. Ergin (1999) dili; “İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendi kanunları içerisinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık, milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese, seslerden örülmüş muazzam bir yapı, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli bir anlaşmalar ve sözleşmeler sistemidir.” şeklinde tanımlamaktadır. Ergin’in dil tanımında değinilen özellikler incelendiğinde; milleti birleştirmesi, koruması, milletin ortak malı olması, sosyal bir müessese olması, anlaşmayı sağlama, bilinmeyen zamanlardan beri milletlere kimlik kazandırması, gizli anlaşmalar-sözleşmeler bütünü olması vb. özelliklerle dilin milletlerin en önemli birleştirici dinamiklerinden olan ortak değerlere de vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır.

Verilen tanım ve açıklamalardan hareketle dilin; iletişim-etkileşim aracı olarak işlevini yerine getirirken, içinden doğduğu millete ait olarak, tarihin bilinmeyen zamanlarından beri geçtiği çağların, ifade genişliklerini, sosyal ve kültürel değerlerini de beraberinde taşıyarak günümüze ulaştırdığı anlaşılmaktadır. Görülüyor ki dil, genel anlamıyla insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en yaygın ve en güçlü araç olma özelliğini taşımaktadır. Bu araç hayatın hemen bütün alanlarında türlü düşünceleri, duyguları, tutumları, inançları, değer yargılarını anlama ve anlatmada; yaşanan olaylarla ilgili bilgileri, kültür birikimini aktarmada kullanılmaktadır (Özbay, 2006: 1). Bu bağlamda, birey ve toplumlara kimlik kazandırmada büyük bir işlevi yerine getiren dil müessesinin, geleceği inşa görevi yüklenecek bireylere doğru ve etkili araçlarla bütün incelikleriyle öğretilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu nedenledir ki baş döndürücü bir hızla değişen yaşam koşullarına ayak uydurabilen, milli ve manevi değerleri içselleştiren, kişisel ve mesleki yaşamında başarılı bireyler yetiştirme misyonu, eğitim kurumlarına yüklenmiştir. Nitekim eğitim kurumları, yalnızca bilginin değil, değerlerin de öğretildiği yapılar olarak değerlendirilmektedir (Sallabaş 2012: 61). Topluma milli ve manevi hususiyetleri içselleştiren bireyler yetiştirme sürecinde değerler, hem ders içi hem ders dışı etkinliklerin merkezinde yer almaktadır (Halstead ve Taylor, 1996).

Toplumlara milli kimlik kazandırmada önemli bir işlevi yerine getiren, “değer” mefhumuyla ilgili yapılan açıklamalara göz atmak, söz konusu kavramın, millet olma yolunda birey ve toplumlara sunduğu katkının doğru anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

Sallabaş (2012: 60) değer kavramını; “Herhangi bir davranış, durum, olay ve olgunun insanlar arasında arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inanç, düşünce ve genel-geçer yargı ve tutum” olarak tanımlamaktadır. Güngör (1998)’e göre bir şeyin arzu edilebilir veya arzu edilemez olduğunu gösteren ifadeler değer yargısı olarak değerlendirilirken, değer; bir şeyin arzu edilebilir veya arzu edilemezliğiyle ilgili bireyin sahip olduğu inançtır. Bir başka ifadeyle değer, teoriden çok pratik/amelî özellik taşır, çünkü eyleme ve ideale yöneliktir. Bu nedendir ki değerler, kişiöğlunun varlık sebebidir (Bolay, 2007). Nitekim değer, bireyin çevresiyle iletişim ve etkileşimi sonucunda benimsediği, içselleştirdiği, duygu ve davranışlarını yönlendirdiği, toplum tarafından en iyi, en doğru ve en faydalı olduğu kabul edilen genelleştirilmiş ilkeler olarak kabul edilmektedir (Aydın ve Akyol Gürler, 2014: 2). Kızılcılık ve Erjem (1994: 99)’e göre değer, bir milletin kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için, üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olduğu kabul edilen; onların ortak duygu, düşünce, amaç ve yararını yansıtan genelleştirilmiş temel ahlâkî ilke ve inançlardır.

Bireyin, bireysel olarak hayatını, eylemlerini, amaç ve ideallerini belirlemesi ve onlara uygunluk sağlaması değerlerle mümkündür. Zira kişiöğlunun iç dünyasının zengin ve derin bir kişilik halini alması ancak dayandığı değerlerle mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, “İnsanı insan yapan değerleridir.” sözü oldukça yerindedir. Buradan hareketle toplumun oluşumunu sağlayan temel taşlardan biri değerlerdir denilebilir. Bu değerler ancak eğitimle gelecek nesillere aktarılarak, toplumun devamlılığı sağlanmış olur (Aydın ve Akyol Gürler, 2014: 3).

Bireylerarası ilişkileri düzenleme, bireysel veya ortak kararlar alma, seçme, başarıma, sevinme, hüzünlenme, değerlendirme süreçlerinde değerler önemli ölçütlerdendir. Bu yönüyle değerler; insan hayatını düzenleyen, yönlendiren, milli ve ahlaki hususiyetleri belirleyen, kişiler arası saygı ve sevgi gibi hayatı anlamlı kılan güdüleyici bir rol üstlenir.

Bu denli mühim bir rolü üstlenen değerlerin yeni nesillere aktarılmasında aracılık eden dilin, değerlerle ilgili buraya kadar söylenmeye çalışılan ilkeleri barındırması ve millet tarafından kabul gören ortak iletişim aracı olması oldukça önemlidir. Ancak milletin kendini gördüğü, kendisinden milli, manevi izler taşıyan bir bildirişim aracınının bu işlevi eksiksiz yerine getirebileceği açıktır. Nitekim dil eğitimi ile kültür eğitimi birbirinden ayrı düşünülemez, kültürün temel unsurlarınının değerler olduğu dikkate alındığında, öğrencilere değer kazandırmada Türkçenin hayati bir işlev gördüğü anlaşılacaktır.

Yenilenen Türkçe Öğretim Programı (6-8. sınıflar)’nın “Genel Amaçlar” bölümünde değer eğitimiyle ilgili hedef kazanımlar şu şekilde yer almaktadır:

“Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri, Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları, Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları, hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri, Millî, manevi ve ahlaki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır” (MEB, 2006: 4)

Aynı programda eğitim-öğretim etkinliklerinde okutulacak metinlerde bulunması gereken özellikler; *“Metinlerde millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır. Metinlerde siyasi kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır. Metinlerde insan hak ve*

özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır. Metinler, öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.” şeklinde belirtilmektedir (MEB, 2006). Programda yer verilen bu açıklamalar, değer eğitiminde kullanılacak eserlerin niteliklerinin büyük önem arz ettiğini göstermektedir. Bu bağlamda halkın, tarih boyunca değerlerini işlediği, kendini gördüğü, benimsediği eserlerin, eğitimde kullanılması bir zorunluluktur.

Unutulmamalıdır ki milletler tarih boyunca; sevinçlerini, hüznlerini, kahramanlıklarını, inanışlarını, inkisarlarını, muvaffakiyetlerini, geleneklerini dilleriyle meydana getirdikleri eserleriyle gelecek kuşaklara aktarmaya çalışmaktadırlar. Bu nedenle her milletin kendi öz diliyle meydana getirdiği şaheserleri vardır. Bu şaheserler sayesinde bireyler geçmişteki milli, ahlaki, destanî değerlerini anlayıp içselleştirerek geleceklere yön verebilirler. Değerlerinden, değer ölçütlerinden hareketle geleceğini inşa eden milletlerin milli kaldıkları, güçlü değerleriyle olası tehlikelere karşı dik durabildikleri açıktır.

Dahası, eğitim kurumlarına yüklenen dil ve değer eğitimi misyonunun istendik düzeyde gerçekleşmesi ölçüsünde bireysel ve toplumsal huzur gerçekleşmiş olacaktır. Etkili, zengin dil sayesinde gerçekleştirilen değer eğitimiyle milli ve ahlaki değerler, geleceği inşa edecek bireylere olumlu hedefler göstererek onların olumlu davranış eğilimi göstermelerine ortam hazırlar. Öte taraftan evrende şahit olunan bunalım, şiddet, ahlaki çöküntü ve menfaat eksenli olaylar, bireylerin iç dünyalarında bulunan değer yoksunluğunun bir tezahürüdür demek, abartı olmasa gerek.

Bireylerin iç ve dış dünyaları arasındaki bağlantının dil sayesinde kurulduğu, yine dil sayesinde toplumu oluşturan bireyler arasındaki ortak duygu, düşünce, inanış, kültür vb. değerlerin aktarılabilirdiği bilinmektedir (Özbay ve Karakuş Tayşi, 2011). O halde birey ve toplumların, değerleriyle dilleri aracılığıyla sarsılmaz bir bağ kurmalarının en etkili yolu, eğitim-öğretim etkinliklerinde değer bakımından zengin şaheserler okutmaktır. Bu suretle, bireylerin milli ve manevi değerleri içselleştirmeleri sağlanmış olacaktır. Zira ancak bu sayede gelecek toplumları kuracak bireylerin geçmişlerinden güç almaları sağlanacak ve milletçe atılacak emin adımlarla güçlüklerin üstesinden gelinebilecektir.

Türk milletinin en önemli şaheserleri arasında kabul edilen “Orhun Abideleri” değer eğitimi açısından üzerinde önemle durulması gereken ilk vesikalardandır. Türk milletinin ilk yazılı eserleri olarak kabul edilen bu yazıtlar, Türk milletinin 8.asra kadarki yaşam serüveninde içselleştirdiği milli ve manevi değerleri, işlenmiş etkili bir Türkçeyle günümüze aktarması yönüyle oldukça önemlidir.

Ergin (2013), Türk milletinin hafızası olan bu eserleri “Orhun Abideleri” isimli kitabının ön sözünde şu şekilde tavsif etmektedir: “Devlet ve milletin karşılıklı vazifeleri. Türk nizamının, Türk töresinin, Türk medeniyetinin, yüksek Türk kültürünün büyük vesikası. Türk askeri dehasının, Türk askerlik san’atının esasları. Türk gururunun ilahi yüksekliği. Türk feragat ve faziletinin büyük örneği. Türk ictimâî hayatının ulvi tablosu. Türk edebiyatının ilk şaheseri. Türk hitabet sanatının erişilmez şaheseri. Hükümdarâne eda ve ihtişamlı hitap tarzı. Yalın ve keskin üslubun şaşırtıcı numunesi. Türk milliyetçiliğinin temel kitabı. Bir kavmi bir millet yapabilecek eser. Asırlar içinden millî istikameti aydınlatan ışık. Türk dilinin mübarek kaynağı. Türk yazı dilinin ilk, harikulade işlek örneği. Türk yazı dilinin başlangıcını miladın ilk

asırlarına çıkartan delil. Türk ordusunun kuruluşunu en az 1250 sene öteye götüren vesika. Türklüğün en büyük iftihar vesilesi olan eser. İnsanlık âleminin sosyal muhteva bakımından en manalı mezar taşları..."

Ergin'in bu denli büyük değer atfettiği bu yazıtların; gerek Türk dilinin ilk yazılı eserleri olması, gerek işlenmiş, etkili bir Türkçeyle vücut bulması, gerekse Türk milletinin tarih boyunca yaşattığı maddi-manevi değerlerini barındırması vb. gerekçelerle bu eserlerin değer eğitimi açısından da incelenmesi ihtiyacı doğurmuştur. Bu gerekçelerle, bu çalışmada; Orhun Abideleri'nin ilki olan ve Bilge Kağan tarafından vezir Tonyukuk adına yazdırılan "Tonyukuk Abidesi" incelenerek geçen değerler belirlenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu çerçevede çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Tonyukuk Abidesi'nde, direkt ve dolaylı olarak Türk milletinin yaklaşık kaç değerine yer verilmiştir?
2. Tonyukuk Abidesi'nde geçen değerler ile Sosyal bilgiler öğretim programında dikkate alınan değerler arasındaki ilişki nasıldır?
3. Tonyukuk Abidesi, Türkçe öğretimi çerçevesinde gerçekleşen değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması gereken bir eser midir?

Çalışmanın bu problem sorularına bağlı olarak araştırılacak değerlerin belirlenmesi için eğitim etkinliklerinde yer verilen değerler de dikkate alınarak bir değerler listesi hazırlanmıştır. Bu liste Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Türk Dili Edebiyatı Eğitimi alanlarında hizmet veren uzman görüşlerine sunulmuştur. Listedeki 40 değer, uzman görüşleri doğrultusunda revize edilerek 33'e indirilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda incelenmesi için belirlenen değerler şu şekildedir: Adil olma, dürüstlük, vatan sevgisi, vatan toprağını kutsal sayma, özgürlük-bağımsızlık, barış, aile-millet birliği, dayanışma-muhtaçlara yardım etme, sadakat, vefakarlık, fedakarlık-özgecilik, diline sahip çıkma, duyarlılık-iyilik yapma, vatan millet menfaati, alçak gönüllülük, hoşgörülük, çalışkanlık, bilgelik-bilimsellik, ileri görüşlülük, estetik-sanat, sevgi, saygı, büyüklerin sözüne itibar etme, halkın görüşlerini dikkate alma, kahramanlık-yiğitlik, kanunlara-yasalara uyma, misafirperverlik, sorumluluk alma, temizlik, sağlıklı yaşamı önemseme, tanrı inancı, liderlik, gelenek-göreneklere uyma.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, araştırmanın problem sorularına bağlı olarak; Türk ulusunun ilk yazılı kaynakları, Orhun Abideleri'nden, Tonyukuk Abidesi'nin Türkçe öğretiminde değer aktarımı açısından önemini, Muharrem Ergin (2013)'in "Orhun Abideleri" eserinden hareketle ortaya koymaktır.

YÖNTEM

Araştırmada Nitel araştırma metodolojisi kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminde kullanılan analiz tekniklerinden *betimsel analiz yapılmıştır*. Betimsel analizde amaç, doküman taramasıyla elde edilen bulguların yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmada tespit edilen değer unsurlarının frekansları belirlenmiş ve alıntılarla örneklendirilerek yorumlanmıştır.

Araştırmacı ve okuyucuların, incelenen eserdeki değer unsurlarının yer aldığı metne daha kolay erişmelerini sağlamak için abidenin taş sayısı, yüzü ve paragraf bilgileri kodlanarak tabloda belirtilmiştir.

Örneğin;

Birinci Taş Batı Yüzü: Yedi, Sekiz, Onuncu Paragraflar → BTBY:7,8,10. p.

İkinci Taş Doğu Yüzü: Bir, Beş, Sekizinci Paragraflar → İTDY; 1,5,8. p.

Abidedeki yüz ve paragraflarla ilgili bilgilerin kodlanmasında Ergin (2013)'in adı geçen eserindeki dizim dikkate alınmıştır. Paragraflardaki değerler incelenirken, aynı paragrafta birden fazla farklı değer yer aldığı görülmüştür. Bu yüzden zaman zaman aynı paragraf birkaç farklı değer için kaynak olarak gösterilmiştir.

BULGULAR

Çalışma kapsamında, uzman görüşü alınarak belirlenen 33 değerden 25'inin farklı frekanslarla abidede işlendiği tespit edilmiştir. Öte taraftan; 8 değerle (adalet, hoşgörü, vatan toprağını kutsal sayma, estetik-sanat, sevgi, misafirperverlik, temizlik, sağlıklı yaşamı önemseme) ilgili unsurlara tesadüf edilmemiştir. Araştırmada 25 farklı "değer"den olmak üzere toplamda 179 değer unsuru belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında araştırılan değerler, değer unsurlarının yer aldığı yazıt yüzü, unsurların geçtiği paragraflar ve frekansları Tablo 1' de gösterilmiştir:

Tablo 1. Tonyukuk Abidesi'nde İşlenen Değerler

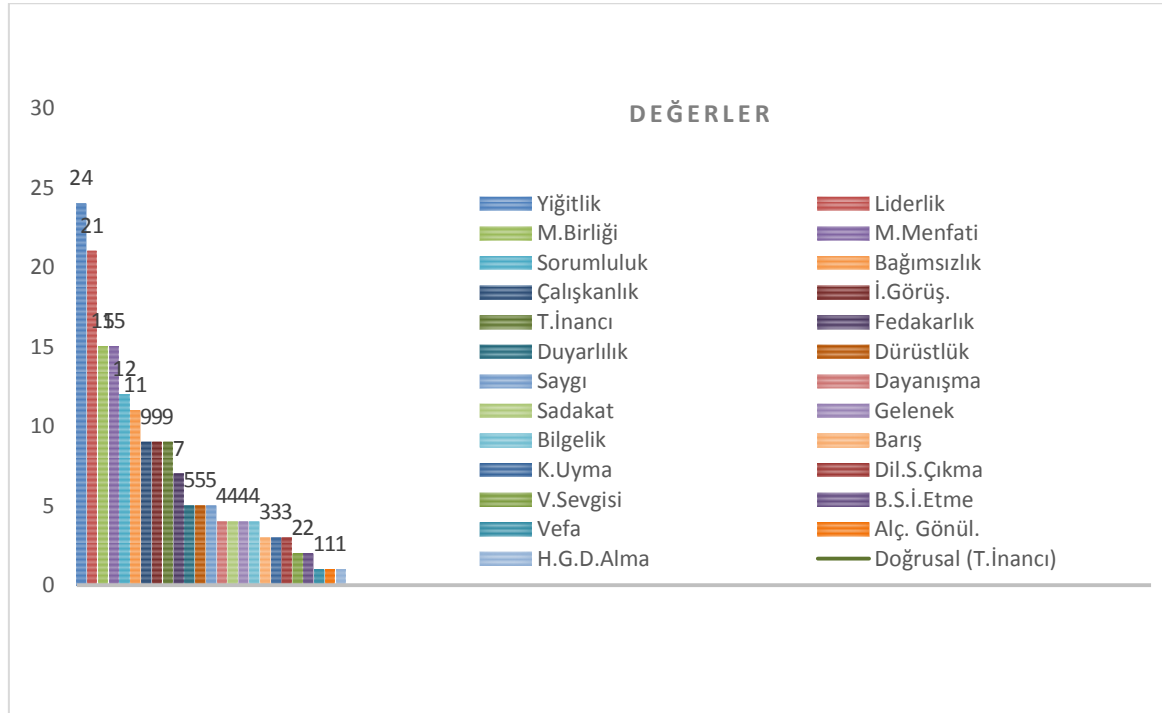
Eğitim Programları ve Uzman Görüşü Çerçevesinde Belirlenen Değerler	Değerin Bulunduğu Yazıt Yüzü ve Geçtiği Paragraf	(f)
1 Kahramanlık-yiğitlik	BTBY:6,7 p.;BTGY:3,8,9 p. ; BTDY:1,2,6 p.; BTKY: 1,3,4,5,11 p.; İTBY: 5,6,8,9p.; İTGY: 3,5p.;İTDY:3,4 p.; İTKY:1,2,3 p.	24
2 Liderlik/lider olma	BTDY:1,2,6,7 p.;BTGY: 7,8 p.; BTBY:2,3, 5,6 p.; BTKY:1,3,4,5,8,11 p.; İTBY:2,3 p.; İTGY:3,4 p.; İTDY:3 p.	21
3 Aile-millet birliği	BTBY:4,3,6. p.; BTGY:3,1,7,8,9,10. p.;BTDY:1. p.; İTBY:8. p.; İTDY:6,4. p.; İTKY: 1,2. p.	15
4 Vatan-millet menfaati	BTBY:5,6 p.; BTGY:7,8 p.; BTDY: 5 p.; BTKY:4,8 p.; İTGY:3,5 p.; İTDY:4,5,6 p.; İTKY: 2,3,4 p.	15
5 Sorumluluk alma	BTBY: 5p.; BTGY:5,10 p.; BTDY: 5 p.; BTKY: 1,2,7,8,11 p.; İTBY:3 p. ; İTDY: 1,2 p.	12

6	Özgürlük- bağımsızlık	BTBY: 2. p.; BTGY:8,9,p.BTDY: 2,6. p.; İTBY: 3,4 p.;İTDY:4,5,6 p.;İTKY:2,4 p.	11
7	Çalışkanlık	BTGY:1,10 p. ; BTDY:6 p.; BTKY:1,2,11 p.; İTGY: 9 5,6 p.; İTDY:3 p.	9
8	İleri görüşlülük	BTGY: 5,6. P.; BTDY:1,4,6 p. ; BTKY:2,5,11 p.; İTGY: 4 p.	9
9	Tanrı inancı	BTBY:2,3,6 p.; BTGY:9 p.; BTKY:7 p. ; İTBY: 3,5 p.; İTDY:3,4 p.	9
1 0	Fedakarlık (özgecilik)	BTGY:5. p.;BTDY:2,5. p.; BTKY:2. p.;İTDY:1,2, 3. p.	7
1 1	Duyarlılık- İyilik yapma	BTGY. 5 p.; BTDY: 5,6 p.BTKY:6p; İTKY:4 p.	5
1 2	Dürüstlük	İTDY: 5,6. p.; İTKY:1,2,3. p.	5
1 3	Saygı	BTBY:5 p.; BTDY: 7 p.; BTKY:7,8,9 p.	5
1 4	Dayanışma/Mu- htaçlara yardım etme	BTBY:7,1. p.; BTKY: 1,2. p.	4
1 5	Sadakat	BTKY:7,9. p.; İTBY: 8. p.; İTDY:2. p.	4
1 6	Gelenek- görenek-töre	BTKY:7 p. ;İTBY:4,9p.; İTDY:4 p.	4
1 7	Bilgelik	BTGY:3,6,7 p.BTKY:5 p.	4
1 8	Barış	BTGY:1 p. ;İTKY:3,4 p.	3
1 9	Kanunlara- yasalara uyma	BTKY:1,7p.; BTDY:1 p.	3
2 0	Diline sahip çıkma	BTBY: 6. p.; BTGY:1,4. p.	3
2 1	Vatan sevgisi	İTDY: 6, 7. p.	2

2	Büyüklerin	BTBY:5 p.; BTKY:8 p.	2
2	sözüne itibar etme		
2	Vefakârlık	İTDY:8. p.	1
3			
2	Alçak	BTKY:8 p.	1
4	gönüllülük		
2	Halkın	BTGY: 8 p.	1
5	görüşlerini dikkate alma		
Belirlenen toplam değer unsuru			179

Tablo 1’de görüldüğü üzere, Tonyukuk Abidesi’nde, toplamda 179 değer unsuru belirlenmiştir.

Bu değerler ve değer unsurlarının frekansları grafik 1’de gösterilmiştir:

Garafik 1. Tonyukuk Abidesi’nde İşlenen Değerler ve Frekans Dağılımları

Grafik incelendiğinde Tonyukuk Abidesi’nde tespit edilen en yüksek frekansa ($f=24$) sahip değer “yiğitlik-kahramanlık” olduğu görülecektir. Türk milletinin tarih boyunca gözlemlenen en büyük vasıflarından birisinin, kendi milli ve manevi çıkarlarını korumak ve idame ettirebilmek için verdiği mücadelelerde sergilediği yiğitlik, kahramanlıklardır. Bu nedenle Göktürk devleti döneminde özellikle Çin ve Kırgız devleti ile verdiği mücadeleleri anlatan eserlerde, Türklerin yiğitlik-kahramanlık vasfı çok net bir şekilde görülebilmektedir.

Tonyukuk Abidesi'ndeki; *"Türk milleti kılınalı, Türk kağanı oturalı Şantug şehrine denize ulaşmış olan yok imiş. Kağanıma arz edip ordu gönderdim (BTDY, 1p.). Şantug şehrine, denize ulaştırdım (BTDY, 2p.). Asker yürüttüm. Attan aşağı dedim. Ak Termili geçip sırtlattım. At üzerine bindirip karı söktüm. Yukarıya, atı yedeğe alarak, yaya olarak ağaca tutunarak çıkarttım...(BTKY,1p.)... Gündüz de gece de dörtnala koşturup gittik. Kırgız'ı uykuda bastık (BTKY, 3p.). Uykusunu mızrak ile açtı. Hanı ordusu toplanmış. Savaşık, mızrakladık. Hanını öldürdük. Kağana Kırgız kavmi teslim oldu, baş eğdi (BTKY, 4p.).* bu ifadeler Türklerin yiğitlik-kahramanlıklarına sadece birkaç örnektir.

Grafikte görüldüğü üzere, yiğitlikten sonra en çok dillendirilen ($f=21$) değer "liderlik"tir. Bir milleti bir arada tutan ve büyüten lideridir. Liderlerin ileri görüşlülüğü, politik ve savaşçılık kabiliyetleri, topluma ve savaşçılara güven telkin eden ve onları başarıya taşıyan temel vasıflardandır. Göktürklerin düşmanlarıyla verdikleri mücadelelerde de önderlerinin "liderlik" vasıfları ön plana çıkmaktadır.

Tonyukuk Abidesi'ndeki; *"Türk milleti hanını bulmayıp Çin'den ayrıldı, hanlandı. Hanını bırakıp Çin'e tekrar teslim oldu (BTBY,2p.). Hanını bırakıp teslim oldun. Teslim olduğun için tanrı öldürmüştür. Türk milleti öldü, mahvoldu, yok oldu (BTBY,3p.) Tanrı bilgi vermediği için kendim bizzat Kağan kıldım. Bilge Tonyukuk Boyla Baga Tarkan ile beraber İltiriş Kağan olunca güneyde Çin'i, doğuda Kitay'ı,kuzeyde Oğuzu pek çok öldürdü (BTBY, 6,7p.). ... İlk olarak Kırgız'a ordu sevk etsek iyi olur dedim. Kögmenin yolu bir imiş. Kapanmış diye işitip, bu yol ile yürürsek uygun olamayacak dedim. Kılavuz aradım. Çöllü Az kavminden bir er buldum (BTDY, 6p.). İşittim: Az ülkesinin yolu anı boyunca imiş, bir at yolu imiş ...bir atlı gitmiş diye o yolla yürürsek mümkün olacak dedim, düşündüm, Kağanıma arz ettim(BTDY,7p.)."*

Grafik incelendiğinde üçüncü sırada en çok vurgulanan değerler "millet-aile birliği" ($f=15$) ve "vatan-millet menfaati" ($f=15$) olarak dikkat çekmektedir. Bir milletin kendi devletinde hür ve huzurlu yaşayabilmesinin ön koşullarından birisi de lider ve halkın iş birliği içerisinde çalışmalarıdır. Ancak yapılan her işte aile-millet-vatan birlik ve menfaatinin düşünülmesi ölçüsünde başarılı toplumları inşa etmek mümkün olacaktır.

Tonyukuk Abidesi'nde bu önemli değerler şu şekilde işlenmektedir; *" Geyik yiyerek, tavşan yiyerek oturuyorduk. Milletin boğazı tok idi (BTBY, 1p.)... İnce yoğun olsa kırmak zor imiş. Doğuda Kitay'dan güneyde Çin'den, batıda batılılardan, kuzeyde Oğuz'dan iki üç bin askerimiz, geleceğimiz var mı acaba? Böyle arz ettim (BTGY,6p.). Türk milletini Ötüken yerine, ben kendim Bilge Tonyukuk Ötüken yerine konmuş diye işitip güneydeki millet, batıdaki, kuzeydeki, doğudaki millet geldi (BTGY,10p.). İki bin idik, iki ordumuz oldu (BTDY,1p.). İltiriş Kağan kazanmasa ve ben kendim kazanmasam, il de millet de yok olacaktı. Kazandığı için ve ben kendim kazandığım için il de il oldu, millet de millet oldu (İTDY, 4,5,6p.). Türk Bilge Kağanı Türk Sir milletini, Oğuz milletini besleyip oturuyor (İTKY,4p.)."*

Grafik incelendiğinde Tonyukuk Abidesi'nde dördüncü sırada en çok dile getirilen değer "sorumluluk alma" ($f=12$) olduğu görülecektir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de toplumsal yaşamda en çok önemsenen değerler arasında sorumluluk bilinciyle görev almak olduğunu söyleyebiliriz. Öyle ki bireylere henüz küçük yaşlarda bu bilinci kazandırabilmek için eğitim programlarında, bireyin kendi öğrenme-öğretme, çalışma vb. sorumluluğu yüklenmesine yönelik kazanımlara yer verilmektedir.

Abidede “sorumluluk alma” değeriyle ilgili şu unsurlar örnek gösterilebilir: “... *Katıl dedi. Katılanı ben idim. Bilge Tonyukuk. Kağan mı kılayım, dedim. Düşündüm (BTBY,5p.). ...O sözü işitip gece uyuyacağım gelmedi, gündüz oturacağım gelmedi. Ondan sonra Kağanıma arz ettim (BTGY, 5p.). Türk milleti yine karışıklık içindedir demiş. Oğuzu yine sıkıntıdadır demiş. Bu sözü işitip gece yine uyuyacağım gelmiyordu, gündüz yine oturacağım gelmiyordu (BTDY,5p.). Ben bilge Tonyukuk: Altun ormanını aşarak geldik. İrtiş nehrini geçerek geldik. Geleni cesur dedi, duymadı. Tanrı Umay İlahe, mukaddes yer, su üzerine çökü verdi herhalde. Niye kaçıyorsunuz? (İTBY, 3p.). Çok diye niye korkuyoruz? Az diye niye kendimizi hor görelim? Hücum edelim dedim. Hücum ettik, yağma ettik (İTBY,4p.).*

Eserde dikkat çeken (f=11) en önemli değerlerden bir diğeri “özgürlük-bağımsızlık”tır. Bu değer her millet için önemli değerlerinin başında gelmektedir. Nitekim evrende, günümüzde de şahidi olduğumuz mücadelelerin en önemli gerekçesidir özgürlük-bağımsızlık. Nitekim bir millet özgür, hür bağımsız olduğu ölçüde millet olarak nitelendirilebilir. Türk milleti de tarih boyunca hep hür, bağımsız, özgür yaşayabilmek için mücadele vermiş, verdiği bu mücadelelerde sergilediği kahramanlıkları ve elde ettiği başarıları eserlerine işlemiştir. Bu sayede yeni nesillere hayati öneme sahip bu değerın farkına varılması ve bu uğurda çaba harcanması istenmiştir. Göktürkler bağımsızlıklarını kaybetmemek için birçok milletle savaşmış, bu savaşların pek çoğunda da muzaffer olmuşlardır.

Tonyukuk Abidesi’nde özgürlük-bağımsızlık değeri ile ilgili olarak şu anlatılar örnek gösterilebilir; “... *Teslim olduğun için Tanrı öldürmüştür. Türk milleti öldü, mahvoldu, yok oldu. Türk Sir milletinin yerinde boy kalmadı (BTBY,2,3p.).Tanrı korusun bu Türk milleti arasında silahlı düşmanı koşturmadım, damgalı atı koşturmadım. İltiş Kağan kazanmasa ve ben kendim kazanmasam il de millet de yok olacaktı. Kazandığı için ve ben kendim kazandığım için il de il oldu, millet de millet oldu (İTDY,4,5,6p.). İkinci gün ateş gibi kızıp geldi. Savaştık. Bizden, iki ucu, yarısı kadar fazla idi. Tanrı lütfettiği için, çok diye korkmadık savaştık. Tarduş şadına kadar kovalayıp dağıttık(İTBY, 4,5,6p.). Kağanım benim kendimin Bilge Tonyukukun arz ettiği maruzatımı işitiverdi. Gönlünce sevk et didi. ... Oğuz geldi. Askeri üç bin imiş . Biz iki bin idik. Savaştık, Tanrı lütfetti, dağıttık. Nehire düştü (BTGY, 8,9p.)*

Grafikte “Çalışkanlık” değeri (f=9) frekansla en çok işlenen değerler arasında yer almaktadır. Bireyin meslek ve sosyal hayatında başarılı olmasının anahtarı çalışkan olmasıdır. Ancak işini-meleğini ve çalışmayı seven insanlardan oluşan toplumlar başarıya imza atılabilir. Abidede çalışkanlık değeriyle ilgili belirlenen unsurlardan bazıları şunlardır; “*Altun ormanını yol almaksızın aştık. İrtiş nehrini geçit almaksızın geçtik. Geceyi gündüze kattık. Bolçuya şafak sökerken ulaştık (BTKY,11p.). Öndeki er çigneyi verip, ağaç olan tepeyi aştık. Yuvarlanarak indik. On gecede dağdaki engeli dolanıp gittik(BTKY,2p.).*

“İleri görüşlülük” ve “Tanrı inancı” değerleri de çalışkanlık değeriyle aynı frekans değerini (f=9) paylaşmaktadır.

İleri görüşlülük vasfının özellikle devleti idare etmede büyük önem arz ettiği bilinmektedir. Nitekim öngörüler, bireyleri ve milleti olumsuzluklara karşı tedbir almaya iten önemli meziyetlerdir. Türk milletinde istişare geleneği güçlüdür. Bu gelenekte öngörüler dile getirilerek yapılan fikir alış-verişi sayesinde üretilen politikalarla çoğu zaman

olumsuzlukların üstesinden gelinbilmiştir. Abidede, ileri görüşlülük değeriyle belirlenen unsurların bazıları şu şekildedir; “*O zaman düşündüm. İlk olarak Kırgız’a ordu sevk etsek iyi olur dedim. Kögmenin yolu bir imiş. Kapanmış diye işitip, bu yol ile yürürsek uygun olmayacak dedim (BTDY, 6p.). Şöyle arz ettim: Çin, Oğuz, Kıtay bu üçü birleşirse kalakalacağız. Kendi içi dıştan tutulmuş gibiyiz. (BTGY,5,6 p.).*

“Tanrı inancı” bir milletin sosyal, kültürel, iktisadi, siyasi hayatının şekillenmesinde en önemli değerlerin başında anılmaktadır. Dolayısıyla eğitim kurumlarında verilen eğitimin ana kaygılarından biridir bireylerin inançlı yetişmesini sağlamak. Bu nedenle okutulacak eserler belirlenirken bu değer olumlu yönleriyle işlenmiş olması üzerinde önemle durulmaktadır.

Bu değer, Tonyukuk Abidesi’nde de bariz bir şekilde görülebilmektedir; “*Teslim olduğun için tanrı öldürmüştür (BTBY,3p.). Tanrı lütfettiği için (düşman) çok diye korkmadık, savaştık (İTBY,5p.). Tanrı Umay İlâhe, mukaddes yer, su üzerine çöktü verdi herhalde. Niye korkuyoruz? (İTBY, 3p.).*”

Fedakârlık değeri ($f=7$) abidede işlenen önemli bir unsurdur. Bu değer yaşatıldığı ölçüde aile-millet-devlet birliğinin sağlandığı bilinmektedir. Bu nedenle topluma birey yetiştirirken bu değerlerin işlendiği eserler seçmek önem arz etmektedir. Yazıttaki; “*Uykusunu burada terk edip, yurtta yatıp kalırdı (BTDY,2p.)...Kapgan Kağan oturdu. Gece uyumadı, gündüz oturmadı. Kızıl kanımı döktürerek, kara terimi koşturarak işi, gücü verdim hep (İTDY,1,2p.)*” bu ifadeler liderlerin millet olma yolundaki fedakarlıklarını göstermektedir.

Duyarlılık değeri ($f=5$) abidede işlenen önemli bir diğer değerdir. Bu değer fedakârlık ve sorumluluk alma değerlerinin ön koşulu olarak da değerlendirilebilir. Nitekim duyarlı olunmadan sorumluluk ve fedakârlığın gerçekleşmesi güçtür. Öğrencilere okutulacak metinlerde duyarlılık, sorumluluk ve fedakârlığın birlikte sunulması eğitimi de etkili kılacaktır. Abidede, “sorumluluk alma” ve “fedakârlık” değerleri için verilen örnekler bu değer için de geçerli sayılabilir.

Dürüstlük değeri ($f=5$) abidede işlenen önemli bir değerdir. Çocuklara küçük yaşlarından itibaren verilen eğitimde -gerek ailede gerekse okulda- üzerinde önemle durulan bir değerdir. Dürüstlük ilerleyen yaşlarda, bireylerde bir kişilik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Başarılı şeffaf toplumlar ancak dürüst kişiliğe sahip bireylerin omuzlarında yükselebilmektedir. Bu anlamda, eğitim-öğretimin her kademesinde dürüst insanlar yetiştirmek, temel kaygılardandır.

Abidede işlenen “saygı değeri ($f=5$)” de en az dürüstlük değeri kadar önemli bir değerdir. Özellikle Türk-İslam toplumlarında oldukça büyük önem atfedilen bu değer çocuklara kazandırılabilmesi için okul-aile iş birliği kurmakta; aile, okul ve sosyal yaşamda büyüklere saygı duyulmasının önemi anlatılarak telkin edilmekte ve bunun nasıl hayata geçirileceği anlatılmaktadır. Tonyukuk’un hemen her mücadele öncesi büyüklerine danışması, onların olurlarını aldıktan sonra harekete geçmesi Türklerde eskiden beri saygının önemli bir değer olduğunu göstermektedir: “*Kağanım benim kendimin Bilge Tonyukuk’un arz ettiği maruzatımı işiti verdi. Gönölünce sevk et dedi (BTGY,8p). Ondan sonra Kağanıma arz ettim. Şöyle arz ettim: Çin, Oğuz, Kıtay bu üçü birleşirse kalakalacağız (BTGY, 5p.) Düşündüm, kağanıma arz ettim. Asker yürüttüm (BTDY, 7,8p.)*

Grafik incelendiğinde Tonyukuk Abidesi'nde işlenen diğer değerler şu şekildedir: Dayanışma değeri ($f=4$), Sadakat değeri ($f=4$), Gelenek-töre değeri ($f=4$), Bilgelik değeri ($f=4$), Barış değeri ($f=3$), Kanunlara-yasalara uyma değeri ($f=3$), Diline sahip çıkma değeri ($f=3$), Vatan sevgisi değeri ($f=2$), Büyüklerin sözüne itibar etme değeri ($f=2$), Vefakârlık değeri ($f=1$), Alçak gönüllülük değeri ($f=1$), Halkın görüşlerini dikkate alma değeri ($f=1$).

Bu değerlerin tamamı topluma çalışkan, dürüst, problemler karşısında çözüm yolları üreten, vefalı, fedakâr, ileri görüşlü, yaratıcı, geleneklerine bağlı, büyüklerine saygılı, ailesine ve milletine sadık bireyler yetiştirmek için gerekli değerlerdir. Abidede sıklıkla işlenen "bilgelik" değeri de Türklerin bilge insanlara ve bu insanların öğretilerine verdiği öneme işaret etmektedir. Bilge Tonyukuk, Bilge Kağan isimlerinden hareketle bu değerlerin Göktürkler tarafından ne kadar içselleştirildiği anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Tonyukuk Abidesi'nde doğrudan ve dolaylı olarak işlenen, toplamda 179 değer unsuru belirlenmiştir. Bu bulgular abidenin değer aktarımı açısından oldukça zengin bir eser olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Bir milleti ayakta tutan temel unsur, sahip olduğu ortak değerleridir. Bu değerler de bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılmaktadır. Toplumda farkında olmadan değer kazanımı başlasa da, bunun bilinçli gerçekleşmesi, eğitim-öğretim sürecinde kültürü yansıtan eserlerin okutulması vasıtasıyla olabilmektedir (Özbay ve Karakuş Taysi, 2011).

Türk milleti için bu eserlerin en önemlilerinden birisi, ayı zamanda Türklerin ilk yazılı eserleri olarak kabul edilen Orhun Abideleri'dir. Orhun Abideleri'nden Tonyukuk Abidesi'nde işlenen değer unsurlarının belirlenmesi, bunların öneminin ortaya konması kaygısıyla yapılan bu araştırmada Ergin(2013)'in bu şaheserler için sarf ettiği, "Devlet ve milletin karşılıklı vazifeleri. Türk nizamının, Türk töresinin, Türk medeniyetinin, yüksek Türk kültürünün büyük vesikası. Türk askeri dehasının, Türk askerlik san'atının esasları. Türk gururunun ilahi yüksekliği. Türk feragat ve faziletinin büyük örneği. Türk ictimâî hayatının ulvi tablosu. Türk edebiyatının ilk şaheseri. Türk hitabet sanatının erişilmez şaheseri. Hükümdarâne eda ve ihtişamlı hitap tarzı. Yalın ve keskin üslubun şaşırtıcı numunesi. Türk milliyetçiliğinin temel kitabı vb." övgülerinin abartı olmadığı bir kez daha anlaşılmıştır.

Araştırmanın bulgularından hareketle çalışmanın problem sorularıyla ilgili şu sonuçlara varılmıştır:

1. Tonyukuk Abidesi'nde, direkt ve dolaylı olarak Türk milletinin 25 farklı değerinden olmak üzere 179 değer unsuru belirlenmiştir.

Bu değerler ve abidede işlenme sıklığı şu şekildedir: Yiğitlik-kahramanlık değeri ($f=24$), Liderlik değeri ($f=21$), Millet-aile birliği değeri ($f=15$), Vatan-millet menfaati ($f=15$), Sorumluluk alma değeri ($f=12$), Özgürlük-bağımsızlık değeri ($f=11$), Çalışkanlık değeri ($f=9$), İleri görüşlülük değeri ($f=9$), Tanrı inancı değeri ($f=9$), Fedakârlık değeri ($f=7$), Dürüstlük değeri ($f=5$), Duyarlılık-iyilik yapma değeri ($f=5$), Saygı değeri ($f=5$), Dayanışma değeri ($f=4$),

Sadakat değeri ($f=4$), Gelenek-töre değeri ($f=4$), Bilgelik değeri ($f=4$), Barış değeri ($f=3$), Kanunlara-yasalara uyma değeri ($f=3$), Diline sahip çıkma değeri ($f=3$), Vatan sevgisi değeri ($f=2$), Büyüklerin sözüne itibar etme değeri ($f=2$), Vefakârlık değeri ($f=1$), Alçak gönüllülük değeri ($f=1$), Halkın görüşlerini dikkate alma değeri ($f=1$).

2. Tonyukuk Abidesi'nde işlenen değerler ile sosyal bilgiler alanında dikkate alınan değerler arasında büyük ölçüde (%75) paralellik vardır.

Sosyal bilgiler eğitiminde (MEB, 2005) öğrencilere kazandırılması için belirlenen 20 değer vardır. Bunlar; adil olma, aile birliğine önem verme, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik ve yardımseverliktir. Çalışma bulgularında, belirlenen değer unsurları incelendiğinde, bunların 15'inin Sosyal bilgiler eğitimi için belirlenen değerler içerisinde yer aldığı görülmüştür. Tonyukuk Abidesi bu yönüyle sosyal bilgiler eğitiminde belirlenen değerleri büyük ölçüde (%75) barındırmaktadır.

3. Tonyukuk Abidesi, Türkçe değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması gereken zengin bir eserdir.

Tonyukuk Abidesi'nin hemen her cümlesinde, Türk milletinin milli ve manevi değerlerinden en az birini, doğrudan ya da dolaylı anlatımlarla görmek mümkündür. Abidede kullanılan Türkçenin de açık, anlaşılır ve etkili olması, bu eserin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı etkinliklerinde kullanılması gerektiğini göstermektedir.

Abidedeki anlatı ve anlatımlar millidir. Milli değerlerimizle yoğrulmuş bu eserin özünü bozmadan yapılacak küçük dokunuşlarla (paragraf/cümleler arasındaki anlamsal kopuklukları gidermek üzere) öğrencilerin istifadesine sunmak topluma başarılı, yararlı bireyler yetiştirmek adına gereklidir.

Tonyukuk Abidesi'nde işlenen değerler, elbette bu çalışmada belirlenen değerlerle sınırlı değildir. Alan uzmanlarınca, farklı değer formları kullanılarak yapılacak incelemelerde, farklı değer ve değer unsurlarına da tesadüf edilecektir. Yapılacak çalışmalar, Orhun Abideleri'nin Türkçe öğretimi ve değer iletimi açısından önemine vurgu yapacak, bu eserlerin değer eğitimi açısından önemini anlaşılmasına katkı sunacaktır.

KAYNAKLAR

- Aydın, M.Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2014) Okulda Değerler Eğitimi, Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar, (4. Basım), Ankara: Nobel Yayınevi
- Bolay, S. H. (2007) Aşkın Değerler Buhranı, Değerler ve Eğitimi, İstanbul: Dem Yayınları
- Ergin, M. (1999). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergin, M. (2013).Orhun Abideleri, İstanbul: Boğaziçi Yayınları (47. Baskı),
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Hengirmen M. (2002) Türkçe Dilbilgisi, Ankara: Engin yayınevi,
- Karatay, H. (2011). "Transfer of Values in the Turkish and Western Children's Literary Works: Character Education in Turkey". *Educational Research and Reviews*. Vol. 6 (6), 472-480.

- Kuçuradi, İ. (2003). *İnsan ve Değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kızılçelik S. ve Erjem Y. (1994) Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü, Ankara: Atilla Kitabevi
- Korkmaz, Z. Parlatır, İ. B.Ercilasun, A. Zülfikar, H. Gülensoy, T. Birinci, N. (2012) Türk Dili ve Kompozisyon, Bursa: Ekin Yayınevi
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (6-7. sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Özbay, M. ve Karakuş Tayşi, E. (2011) Dede Korkut Hikâyelerinin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, C.1, S.1*
- Özbay, M. (2002). Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi. *Türk Dili, S. 602*, s.112- 120.
- Özbay, M. (2006). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap
- Sallabaş, M.E. (2012) Ömer Seyfettin Hikâyelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Bakımından İncelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s.59-68*
- Sarı, E. (2005). "Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi. 3 (10)*, 73-88.
- Sezer, Ö. (2005). *İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- TDK (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tural, S. (1992). *Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler*. Ankara: Ecdâd Yayınları.
- Uyar, Y. (2007). *Türkçe Öğretiminde Kültür Aktarımı ve Kültürel Kimlik Geliştirme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.